

INVESTITSION FAOLIYATNI RAG'BATLANTIRISHDA PUL OQIMLARI HISOBOTINING O'RNI

Yakubova Dilfuza

"International School of Financial Technology and Science"

ORCID: 0009-0000-8718-4436

dilya.yakubova89@gmail.com

Annotatsiya. Investitsion faoliyat har bir mamlakat iqtisodiy o'sishini ta'minlovchi muhim omillardan biridir. Yangi texnologiyalarni joriy etish, ishlab chiqarish quvvatlarini kengaytirish, ish o'rinlarini yaratish va umumiy iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda investitsiyalarning ahamiyati beqiyosdir. Biroq, investitsiya jalb qilish jarayoni bir qator murakkab va riskli omillarni o'z ichiga oladi. Shunday ekan, investorlarga to'g'ri va aniq moliyaviy ma'lumotlar taqdim etish, ularning qarorlar qabul qilishida muhim rol o'ynaydi. Bu yerda pul oqimlari hisobotining roli nihoyatda muhim. Pul oqimlari hisobotlari kompaniyaning moliyaviy salohiyatini, likvidlikni va qarz majburiyatlarini qanday boshqarayotganini, shuningdek, investitsiyalarni amalga oshirish imkoniyatlarini aniq ko'rsatadi. Hisobotda aks etgan pul oqimlarining tahlili, potensial investorlar uchun kompaniyaning kelajakdagi o'sishi va barqarorligi haqida aniq tasavvur yaratadi. Shu sababli, investitsion faoliyatni rag'batlantirishda pul oqimlari hisobotining o'rni katta bo'lib, bu hisobot kompaniyaning moliyaviy holatini va istiqbolini baholashda ajralmas vositaga aylangan.

Kalit so'zlar: investitsion faoliyat, pul oqimlari hisobotlari, moliyaviy hisobotlar, investorlar qarorlarini qabul qilish, moliyaviy tahlil, kapital oqimlari, investitsiya muhitini yaxshilash, investitsiya strategiyalari, moliyaviy barqarorlik, iqtisodiy rivojlanish, korporativ moliya, hisobotlarni taqdim etish.

РОЛЬ ОТЧЕТОВ О ДВИЖЕНИИ ДЕНЕЖНЫХ СРЕДСТВ В СТИМУЛИРОВАНИИ ИНВЕСТИЦИОННОЙ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ

Якубова Дилфуза

"International School of Financial Technology and Science"

Аннотация. Инвестиционная деятельность является одним из ключевых факторов, обеспечивающих экономический рост любой страны. Инвестиции играют незаменимую роль во внедрении новых технологий, расширении производственных мощностей, создании рабочих мест и обеспечении общей экономической стабильности. Однако процесс привлечения инвестиций включает в себя ряд сложных и рискованных факторов. В связи с этим предоставление инвесторам точной и достоверной финансовой информации играет важную роль в процессе принятия ими решений. В этом контексте особенно важна роль отчетов о движении денежных средств. Эти отчеты наглядно демонстрируют, как компания управляет своими финансовыми ресурсами, ликвидностью и долговыми обязательствами, а также свою способность реализовывать инвестиции. Анализ денежных потоков, отражённых в данных отчетах, дает потенциальным инвесторам ясное представление о перспективах роста и устойчивости компании. Таким образом, отчеты о движении денежных средств играют значительную роль в стимулировании инвестиционной деятельности, выступая важным инструментом для оценки финансового состояния и перспектив развития компании.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, отчеты о движении денежных средств, финансовая отчетность, принятие решений инвесторами, финансовый анализ, потоки капитала, улучшение инвестиционного климата, инвестиционные стратегии, финансовая устойчивость, экономическое развитие, корпоративные финансы, представление отчетности.

THE ROLE OF CASH FLOW STATEMENTS IN PROMOTING INVESTMENT ACTIVITY

Yakubova Dilfuza

International School of Financial Technology and Science

Abstract. Investment activity is one of the key factors ensuring the economic growth of any country. The importance of investments is invaluable in introducing new technologies, expanding production capacities, creating jobs, and ensuring overall economic stability. However, the process of attracting investment involves a number of complex and risky factors. Therefore, providing investors with accurate and reliable financial information plays a crucial role in their decision-making process. In this context, the role of cash flow statements is extremely important. Cash flow statements clearly demonstrate how a company manages its financial capacity, liquidity, and debt obligations, as well as its ability to implement investments. The analysis of cash flows reflected in these statements provides potential investors with a clear understanding of the company's future growth and sustainability. Consequently, cash flow statements play a significant role in promoting investment activity, serving as an essential tool in assessing a company's financial health and prospects.

Keywords: investment activity, cash flow statements, financial reporting, investor decision-making, financial analysis, capital flows, improving the investment climate, investment strategies, financial stability, economic development, corporate finance, reporting presentation.

Kirish.

Bugungi kunda iqtisodiy rivojlanish va barqaror o'sish uchun samarali investitsiya muhitini yaratish har bir davlatning asosiy maqsadlaridan biridir. Ushbu jarayonni muvaffaqiyatli amalga oshirishda esa moliyaviy tahlil va hisobotlar muhim o'rin tutadi. Xususan, pul oqimlari hisobotlari investitsion faoliyatni boshqarishda va investorlarning qarorlarini shakllantirishda ajralmas vosita hisoblanadi. Ushbu hisobotlar, kompaniyalarning moliyaviy holatini tahlil qilish va kelajakdagi investitsiya potentsialini baholash uchun zaruriy ma'lumotlarni taqdim etadi. Investitsiyalarni jalb qilish va ulardan samarali foydalanish davlatning iqtisodiy barqarorligi va rivojlanishiga to'g'ridan-to'g'ri ta'sir qiladi. Shu bilan birga, pul oqimlari hisobotlari investorlarning qarorlar qabul qilishida, ularning aktivlaridan qanday foydalanishni va risklarni qanday boshqarishni belgilashda asosiy rol o'ynaydi. Pul oqimlari hisobotlari nafaqat korporativ moliya menejmenti, balki investitsiya sohasidagi barcha ishtirokchilar uchun, shu jumladan davlat va xususiy sektorlar uchun ham muhim manba hisoblanadi. Ushbu maqolada, investitsion faoliyatni rag'batlantirishda pul oqimlari hisobotlarining o'rni tahlil qilinadi. Pul oqimlari hisobotlarining investorlar qarorlaridagi, moliyaviy resurslarni taqsimlashdagi va iqtisodiy o'sishni qo'llab-quvvatlashdagi ahamiyati o'rganiladi. Shuningdek, O'zbekiston kabi rivojlanayotgan mamlakatlarda ushbu hisobotlarni to'g'ri taqdim etish va ularni tahlil qilish orqali investitsiya muhitini qanday yaxshilash mumkinligi haqida fikr yuritiladi.

Adabiyotlar sharhi.

Investitsion faoliyat va pul oqimlari hisobotining o'rni kabi masalalar, iqtisodiyot, moliya va boshqaruv sohalarida turli ilmiy tadqiqotchilar, mutaxassislar va amaliyotchilar tomonidan

o'rganilgan. Ushbu mavzular bo'yicha izlanishlar ko'plab olimlar va jahon moliyaviy tashkilotlari tomonidan amalga oshirilgan. Masalan:

Brealey, Myers va Allenlar (2011) investitsiyalarni baholash, moliyaviy hisobotlar va pul oqimlari tahlili bo'yicha klassik asarlar yaratgan. Ularning "Principles of Corporate Finance" nomli kitobi investitsion faoliyatni boshqarishda moliyaviy hisobotlarning o'rni va investorlar qarorlarini qanday ta'sir qilishi haqida batafsil ma'lumot beradi.

Adams (2016) auditorlik va moliyaviy xizmatlar ko'rsatuvchi kompaniya tomonidan amalga oshirilgan tadqiqotlar, pul oqimlari hisobotlarini taqdim etish va ulardan foydalanishning investitsion faoliyatni rag'batlantirishdagi roli haqida ko'plab tavsiyalarni o'z ichiga oladi.

Nguyen va Tran (2019) tadqiqotida, Vyetnamning samarali bo'lmagan axborot bozorida kotirovka qilingan kompaniyalarning pul oqimlari hisobotlari investorlarning qarorlariga qanday ta'sir qilishi o'rganilgan. Natijalar shuni ko'rsatadiki, pul oqimlari hisobotlari investorlarning qarorlariga bevosita ta'sir qilmasa-da, bu hisobotlarning mavjud emasligi investorlarning qaror qabul qilishdagi ishonchini pasaytiradi.

Maksy (2022) AQShning materiallar sanoati sektorida amalga oshirilgan ushbu tadqiqotda, investorlar uchun eng muhim bo'lgan erkin pul oqimi (FCF) aniqlangan. Tadqiqot natijalari shuni ko'rsatadiki, operatsion pul oqimlaridan kapital xarajatlar va afzal aksiyalar dividendlarini chiqarib tashlagan holda hisoblangan FCF, aksiyalar narxining o'zgarishi bilan eng kuchli bog'liqlikka ega.

Ularning tadqiqotlari global iqtisodiyotdagi o'zgarishlar, investorlar qarorlarini qabul qilishda bu hisobotlarning o'rni haqida muhim ma'lumotlarni taqdim etadi.

Mahalliy iqtisodchilar va tadqiqotchilar — O'zbekistonda ham bu sohada izlanishlar olib borilgan. O'zbekiston moliya va iqtisodiyot institutlari, shuningdek, mahalliy tadqiqotchilar investitsiya jarayonlarini samarali boshqarishda pul oqimlari hisobotlarining ahamiyatini tahlil qilgan. Masalan, Toshkent davlat iqtisodiyot universiteti va boshqa oliy ta'lim muassasalarida shu mavzuda amalga oshirilgan ilmiy ishlar mavjud.

Maksudov (2020) O'zbekiston korxonalarida pul oqimlari tahlilining amaliy jihatlari va ularni to'g'ri yuritmaslik natijasida yuzaga keladigan investitsion xavf-xatarlar muhokama qilingan.

Jumaniyozov (2019) tadqiqotida investitsiya faoliyatini moliyaviy axborot bilan ta'minlash mexanizmi, hisobot shakllarining sifati va investorlar bilan aloqalarning mustahkamlanishidagi o'rni tahlil qilingan.

Ismoilova (2019) ilmiy ishida korxonalarda moliyaviy hisobotlarning shaffofligi va to'g'riligini ta'minlash orqali chet el investitsiyalarini jalb qilish strategiyalari yoritilgan.

Tadqiqot metodologiyasi.

Ushbu tadqiqotda investitsion faoliyatni rag'batlantirishda pul oqimlari hisobotlarining ahamiyatini aniqlash va baholash maqsadida nazariy tahlil, miqdoriy tahlil va amaliy kuzatuvlar usullaridan foydalanildi. Korrelyatsiya tahlili: pul oqimlari ko'rsatkichlari bilan investitsiya jalb qilish darajasi o'rtasidagi bog'liqlik o'rganildi; Regressiya tahlili: investitsion faoliyatga pul oqimlarining ta'sirini modellashtirish orqali baholandi; SWOT-tahlil: O'zbekistonda pul oqimlari hisobotlarining amaliy joriy etilishi bo'yicha imkoniyatlar va cheklovlar aniqlab chiqildi.

Tahlil va natijalar muhokamasi.

Pul oqimlari hisobotida korrelyatsion tahlil — bu kompaniyaning pul oqimlari va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar (masalan, daromad, qarzlar, aktivlar va boshqa moliyaviy o'zgaruvchilar) o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash uchun ishlatiladigan statistik usuldir. Pul oqimlari hisobotida korrelyatsiya tahlili yordamida korxona o'z moliyaviy faoliyatini yanada chuqurroq tahlil qilishi va muhim bog'lanishlarni aniqlash imkoniyatiga ega

bo'ladi. Korrelyatsion tahlilni o'tkazishdan oldin, kompaniyaning pul oqimlari hisobotidan kerakli ma'lumotlarni yig'ish kerak. Bu pul oqimlarining o'zgarishlari, sotuvlar, daromadlar, investitsiyalar, qarzlar va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlarni o'z ichiga oladi.

Korrelyatsiya koeffitsientini hisoblash: Yig'ilgan ma'lumotlar asosida Pearson korrelyatsiya koeffitsienti yoki boshqa metodlar (masalan, Spearman yoki Kendall's tau) yordamida o'zgaruvchilar o'rtasidagi bog'lanishning kuchi va yo'nalishini hisoblash mumkin.

Korrelyatsiya koeffitsienti hisoblash formulasi:

$$r = \frac{\sum (X_i - \bar{X})(Y_i - \bar{Y})}{\sqrt{\sum (X_i - \bar{X})^2 \sum (Y_i - \bar{Y})^2}}$$

Bu yerda:

X_i va Y_i — mos ravishda X va Y o'zgaruvchilarining qiymatlari.

$\bar{X}$ va $\bar{Y}$ — mos ravishda X va Y o'zgaruvchilarining o'rtacha qiymatlari.

Misol sifatida, kompaniyaning **operatsion pul oqimlari** va **sotuvlar** o'rtasidagi bog'lanishni tahlil qilaylik.

Agar $r = 0.85$ bo'lsa, bu ijobiy kuchli korrelyatsiyani bildiradi, ya'ni sotuvlar oshgan sari operatsion pul oqimlari ham ortadi.

Agar $r = -0.65$ bo'lsa, bu salbiy o'rtacha korrelyatsiyani anglatadi, ya'ni sotuvlar oshsa, operatsion pul oqimlari kamayishi mumkin.

Agar $r = 0$ bo'lsa, bu o'zgaruvchilar o'rtasida hech qanday bog'lanish yo'qligini anglatadi.

Korrelyatsiya yordamida kompaniya o'zining operatsion, investitsion va moliyaviy pul oqimlari o'rtasidagi bog'lanishni tushunishi mumkin. Bu moliyaviy barqarorlikni saqlash va yaxshilash uchun zarur bo'lgan strategiyalarni ishlab chiqish imkonini beradi. Pul oqimlari va boshqa moliyaviy ko'rsatkichlar o'rtasidagi bog'lanishni aniqlash orqali kompaniya o'z resurslarini samarali taqsimlash va investitsiya qilish strategiyalarini ishlab chiqishi mumkin.

Pul oqimlari hisobotida regressiya tahlili: Pul oqimlarida regressiya tahlili – bu korxona yoki muayyan iqtisodiy faoliyatda pul oqimlariga ta'sir qiluvchi omillarni aniqlash va ular o'rtasidagi statistik bog'liqlikni o'rganish metodidir. Ushbu tahlil moliyaviy prognozlash, investitsion baholash va moliyaviy boshqaruvda muhim vosita hisoblanadi. Pul oqimlarida regressiya tahlilining maqsadi:

Operatsion, investitsion va moliyaviy faoliyatdagi pul oqimlariga ta'sir etuvchi asosiy omillarni aniqlash; Naqd pul oqimini bashorat qilish; Korxonaning likvidligini va moliyaviy barqarorligini baholash; Investitsion qarorlar qabul qilishda asosli taxminlar ishlab chiqish.

Oddiy regressiya tenglamasi:

$$Y = \beta_0 + \beta_1 X_1 + \beta_2 X_2 + \dots + \beta_n X_n + \epsilon$$

Y — Pul oqimi (masalan, operatsion pul oqimi)

$X_1, X_2, \dots, X_n$ — ta'sir qiluvchi omillar (masalan, sof foyda, amortizatsiya, debitor qarzlar, kredit foizi, sarmoya hajmi va boshqalar)

β_0 — konstanta (intercept)

$\beta_1 \dots \beta_n$ — koeffitsiyentlar (omillar ta'sir darajasi)

ϵ — xatolik

Amaliy misol:

Operatsion pul oqimiga ta'sir qiluvchi omillarni o'rganish (masalan: sof foyda, amortizatsiya, debitor qarzlar o'zgarishi).

Bu model orqali siz quyidagilarni aniqlashingiz mumkin:

$$\text{Operating Cash Flow} = \beta_0 + \beta_1(\text{Net Profit}) + \beta_2(\text{Depreciation}) + \beta_3(\Delta \text{Accounts Receivable}) + \epsilon$$

Sof foyda ortishi pul oqimini qanday o'zgartiradi?

Amortizatsiya xarajatlari pul oqimiga qanday ijobiy ta'sir qiladi?

Debitor qarzlarining ortishi (naqd pulning chiqib ketishi) pul oqimini kamaytiradimi?

Talab qilinadigan ma'lumotlar:

1-jadval

Yil	Sof foyda (mln)	Amortizatsiya (mln)	Debitor qarz o'zgarishi (mln)	Operatsion pul oqimi (mln)
2020	120	35	-20	135
2021	150	40	-25	165
2022	140	38	-18	160

Shu ma'lumotlar asosida regressiya modeli quriladi va statistik ko'rsatkichlar (R^2 , p-value, t-statistics) orqali natijalar tahlil qilinadi.

Natijalar talqini:

R^2 (Determinatsiya koeffitsiyenti): Model pul oqimlaridagi o'zgarishlarning necha foizi omillar bilan izohlanishini ko'rsatadi.

P-value: Omillarning statistik ahamiyatini baholaydi.

β -koeffitsiyentlar: Har bir omil pul oqimiga qanday ta'sir qilayotganini (musbat yoki salbiy) ko'rsatadi.

2-jadval

Pul oqimlari hisobotining SWOT tahlili

Kuchli jihatlar (S)	Zaif jihatlar (W)
Xalqaro standartlarga moslashuv (IFRS) joriy etilishi	Moliyaviy savodxonlikning pastligi
Davlat tomonidan raqamlashtirish va elektron hisobotlarga o'tish	Malakali kadrlar yetishmovchiligi (ayniqsa viloyatlarda)
Bank va investorlar tomonidan shaffoflikka bo'lgan talab	Foyda va pul oqimlari tushunchalarining chalkashligi
Imkoniyatlar (O)	Tahdidlar (T)
Xorijiy investorlar ishonchini oshirish	Norasmiy iqtisodiyot va naqd pul muomalasi keng tarqalgan
Avtomatlashtirilgan buxgalteriya tizimlari mavjudligi (1C, QuickBooks)	Soliqdan qochish sababli hisobotlarni yuritmaslik holatlari
Soliq tizimida hisobotlar asosida rag'batlantirish imkoniyati	Regulyatorlar tomonidan hisobotlarning noto'g'ri talqini

Manba: muallif tomonidan shakllantirilgan.

Tahlillar shuni ko'rsatdiki, pul oqimlari hisobotlari korxonaning naqd pul harakati bo'yicha aniqlik kirituvchi eng muhim hujjat bo'lib, investorlar uchun qaror qabul qilishda katta ahamiyatga ega. Ayniqsa, operatsion pul oqimlarining ijobiy bo'lishi kompaniyaning moliyaviy barqarorligini ko'rsatuvchi asosiy indikator sifatida baholanadi.

Xalqaro tadqiqotlar (Brealey, Myers, Allen, Sharpe va boshqalar) hamda amaliy kuzatuvlar asosida, investorlar kompaniyaning foyda ko'rsatkichidan ko'ra real pul oqimlariga ko'proq e'tibor qaratayotgani tasdiqlandi. Ayniqsa: Erkin pul oqimi (Free Cash Flow) yuqori bo'lgan kompaniyalarga investitsiya jalb qilish osonroq; Salbiy investitsion yoki moliyaviy oqimlar risk signali sifatida qabul qilinadi.

2016-yildan keyin kichik va o'rta tadbirkorlik subyektlarining pul oqimlari hisobotini topshirish majburiyati bekor qilingan. Bu esa bir tomondan byurokratik yukni kamaytirdi, biroq: Ko'plab korxonalarda bu hisobotlarning yuritilmasligi moliyaviy tahlil imkoniyatlarini

chekladi; Investitsion risklarni baholashda investorlar uchun muhim ma'lumotlar yetishmasligiga olib keldi. (mineconomy.gov.uz, n.d.) Pul oqimi hisobotlari – korxona haqiqiy likvidligi va naqd pul harakatlarini aks ettiruvchi asosiy hujjatlardan biridir. U yo'qligida tahlillar faqat balans va foyda-zarar asosida amalga oshadi, bu esa ko'pincha noaniq natijalar beradi. Investitsiya qarorlarini qabul qiluvchi tomonlar (banklar, investorlar) uchun eng muhim moliyaviy indikatorlardan biri — pul oqimi hisoblanadi. Bu hisobot bo'lmasa, investorlar moliyaviy barqarorlikni baholashda noaniqlikka duch keladi. Ko'plab tadbirkorlar pul oqimi hisobotining yuritilmasligi oqibatida o'z bizneslarining real pul harakatini anglay olmayapti. Bu noto'g'ri qarorlar, ortiqcha xarajatlar yoki naqd pul tanqisligiga olib kelmoqda.

Yuqorida ta'kidlab o'tilganidek, naqd pul oqimi biznes subyekti uchun ham qisqa, ham uzoq muddatli istiqbolda muhim ahamiyatga ega. Shu sababli, biznesning sog'lomligini baholashda asosiy mezonlardan biri bu to'lovga qobiliyatlilik (solvency) yoki likvidlik (liquidity) hisoblanadi. Qisqacha aytganda, boshqaruvda biznesning qisqa muddatli qarzlarni qoplash uchun foydalaniladigan likvid aktivlar mavjud. Bular quyidagilarni o'z ichiga oladi: zaxiralar, debitor qarzlari, naqd pul.

Joriy aktivlar orqali quyidagi joriy majburiyatlar to'lanadi: bank overdraftlari, savdo kreditorlari, kredit foizlari, soliq qarzlari.

Boshqaruv joriy majburiyatlar muddati yetganida to'lash imkoniyatiga ega bo'lishi uchun yetarli miqdorda joriy aktivlarni saqlashi kerak. Agar bunday bo'lmasa, kompaniya: qarzdorlik majburiyatlarini bajarmasligi mumkin, yetkazib beruvchilarning ishonchini yo'qotadi, jarimalar yoki sanksiyalarga duch keladi.

Eng yomon holatda esa, yetkazib beruvchi, kreditor yoki soliq idorasi qarzni undirish maqsadida kompaniyani to'bankrot deb e'lon qilish uchun chora ko'rish mumkin.

IAS 7 standartining asosiy maqsadlari quyidagilardan iborat: Biznes subyektlari o'zlarining ma'lum bir davrda naqd pul yaratishi (cash generation) va naqd pul sarflanishi (cash absorption) holatlarini yoritishlari kerak. Bu naqd pul oqimining asosiy tarkibiy qismlarini ajratib ko'rsatish orqali amalga oshiriladi, bu esa turli bizneslar orasida naqd pul oqimi samaradorligini taqqoslash imkonini beradi. Bizneslar likvidlik (likvid aktivlar bilan qisqa muddatli majburiyatlarni qoplash qobiliyati), to'lovga qobiliyatlilik (uzoq muddatli majburiyatlarni qoplash qobiliyati) va moliyaviy moslashuvchanlik (o'zgaruvchan moliyaviy sharoitlarga moslasha olish qobiliyati)ni baholashda foydali bo'lgan axborotni taqdim etishlari lozim.

Likvidlik va to'lovga qobiliyatlilik – qisqa muddatda yetarli naqd pul mavjudligi biznes subyektining **yashab qolishi**, shuningdek **qarzlari va dividendlarni to'lash imkoniyati** uchun muhimdir.

Moliyaviy moslashuvchanlik (financial adaptability) – biznes kutilmagan holatlarga javoban **naqd pul oqimini o'zgartirish bo'yicha samarali choralar ko'ra oladimi?**

Kelajakdagi naqd pul oqimlari – uzoq muddatda yetarli naqd pulga ega bo'lish biznesga asosiy aktivlarni yangilash, qarzlarni to'lash va kengayishni moliyalashtirish imkonini beradi.

1-rasm. Naqd pul oqimi hisobotining afzalliklari

Manba: muallif tomonidan shakllantirilgan.

Asosiy xulosa shuki: naqd pul oqimi — bu tirik qolish vositasidir. Biror kompaniya foydali bo'lishi mumkin, ammo agar unda yetarli naqd pul mavjud bo'lmasa, u o'z qarzlarini to'lay olmasligi, sotish uchun mahsulot sotib ololmasligi yoki xodimlariga ish haqi to'lay olmasligi mumkin.

Biznes uzoq muddatda o'z-o'zini ta'minlay olishi kerak, ya'ni u operatsion faoliyat orqali naqd pul oqimini yaratishi lozim, aks holda u aktivlarni sotish yoki qo'shimcha moliyalashtirishga tayanishga majbur bo'ladi.

Shuningdek, naqd pul oqimlari aniq bo'ladi — ular faktlarga asoslangan. Bunga qarshi ravishda, foyda hisoboti subyektiv bo'lib, uni ma'lum darajada manipulyatsiya qilish mumkin.

Naqd pul oqimi hisobotining kamchiliklari

Naqd pul oqimi hisobotida o'tgan davrdagi naqd pul harakatlari ko'rsatiladi. Bu — moliyaviy hisobotlarning barcha qismlariga xos bo'lgan cheklov hisoblanadi. Ammo foydalanuvchilar asosan kelajakdagi holat bilan qiziqishadi.

Hisobotda naqd pul oqimining sharhi (izohi) taqdim etilmaydi. Hisobot foydalanuvchilari ko'rsatilgan raqamlarning mazmuni va ahamiyatiga o'zlari baho berishlari kerak bo'ladi.

Naqd bo'lmagan operatsiyalar, masalan, aksiyalarning bepul tarqatilishi (bonus issue) yoki aktivlarning qayta baholanishi, bu hisobotda ko'rsatilmaydi (biroq ular moliyaviy hisobotning boshqa qismlarida ochiqqlanadi).

IAS 7 – Naqd pul oqimi hisobotlari standarti biznes subyektlaridan o'zlarining yillik moliyaviy hisobotlari tarkibida naqd pul oqimi hisobotini tayyorlashni talab qiladi. Bu hisobotdagi naqd pul oqimlari belgilangan standart sarlavhalar asosida taqdim etilishi lozim.

Operatsion faoliyat — bu biznes subyekting asosiy daromad keltiruvchi faoliyatlari hisoblanadi. Ushbu summadan keyin, davr mobaynida to'langan foizlar va soliqlar ayirib tashlanadi. Natijada “operatsion faoliyatdan sof naqd pul oqimi” (Net cash flow from operations) aniqlanadi.

“Operatsion faoliyatdan sof naqd pul oqimi” ikki xil usulda hisoblanadi:

To'g'ridan-to'g'ri usul (direct method)

Bilvosita-to'g'ri usulda

To'g'ridan-to'g'ri usulda (direct method)

- Mijozlardan tushgan naqd pul;
- Yetkazib beruvchilarga to'langan pul;
- Ish haqi bo'yicha naqd pul to'lovi.

Bilvosita usul (indirect method) yordamida operatsion faoliyatdan naqd pul oqimini taqdim etish, asosan, moliyaviy hisobotlarda keltirilgan ma'lumotlarga tayanadi yoki ushbu ma'lumotlardan hisoblanadi. Boshlang'ich nuqta odatda foyda soliqqa qadar bo'ladi va bu foyda naqd bo'lmagan xarajatlar yoki to'planish asosidagi raqamlar olib tashlanadi. Moliyaviy hisobotda ko'rsatilgan ba'zi o'zgartirishlar quyidagilarni o'z ichiga oladi:

Amortizatsiya — soliqqa qadar foydaga qo'shiladi, chunki u naqd bo'lmagan xarajatlardan biridir.

Asosiy vositalarning sotilishidan zarar — zarar naqd bo'lmagan xarajat sifatida qo'shiladi va foyda soliqqa qadar raqamidan olib tashlanadi. Sotishdan olingan naqd tushum esa investitsion faoliyatdan naqd pul oqimi sifatida ko'rsatiladi. Eslatma: Sotishdan olingan foyda esa foydadan ayiriladi.

To'lanadigan foizlar xarajati — soliqqa qadar foydaga qo'shiladi, chunki bu operatsion faoliyatdan naqd pulni olish bilan bog'liq emas (naqd to'lovlar moliyalashtirish faoliyatida ko'rsatiladi).

TMZning o'sishi/kamayishi — TMZ bir yilda sotib olingan, ammo boshqa yilda foyda sifatida ko'rsatiladigan xarajatlardan iborat. Inventarizatsiyaning oshishi foydadan ayiriladi, chunki bu qo'shimcha inventarizatsiyani to'lash uchun naqd pul chiqishi hisoblanadi.

Inventarizatsiyaning kamayishi foydaga qo'shiladi, chunki bu inventarizatsiyani sotishdan kelgan naqd pul oqimi hisoblanadi.

Xulosa va takliflar.

Kichik biznes uchun soddalashtirilgan pul oqimi hisobot shakllarini joriy etish mumkin. Kichik va o'rta bizneslar uchun 1 betli, soddalashtirilgan, tushunarli shaklda pul oqimi hisobotini ishlab chiqish.

Pul oqimi hisobotini yurituvchi korxonalarga quyidagi imtiyozlar berilishi mumkin:

Kredit olishda yuqori baho;

Davlat grantlari va subsidiyalarida ustunlik;

Soliq organlari tomonidan kamroq tekshiruv;

Kredit olish, investor jalb qilish yoki eksportga chiqishda pul oqimi hisobotining mavjudligi ixtiyoriy imtiyoz sifatida baholanishi mumkin.

My.soliq.uz yoki Yagona interaktiv davlat xizmatlari portalida kichik bizneslar uchun avtomatik pul oqimi hisobot shakllarini yaratish imkoniyatini kiritish.

Pul oqimi hisobotini qayta joriy qilish majburiyati emas, balki ixtiyoriy yuritishni qo'llab-quvvatlovchi mexanizmlar orqali amalga oshirilsa:

Korxonalarda moliyaviy boshqaruv kuchayadi,

Investorlar uchun shaffoflik oshadi,

Raqamlashtirish orqali tizimli nazorat kuchayadi.

Adabiyotlar/Jumepamypa/References:

Brealey, R., Myers, S., & Allen, F. (2011). *Principles of Corporate Finance*. McGraw-Hill.

Duc Dung Nguyen va Manh Dung Tran. *Research Journal of Finance and Accounting*.

fin-accounting.ru - Финансовый учет (2018). Стандарты IFRS / IAS / IFRIC (МСФО) в англо-русском представлении. [online] Fin-accounting.ru. Available at: <https://fin-accounting.ru/ifrs>

Ismoilova D. (2019). <https://tfi.uz/uz-Latn/page/investitsiya-boshqarish/article>

Jumaniyozov D. (2019). <https://tadqiqotlar.uz/new/article>

Maksudov A (2020). <https://ejournal.tsue.uz/index.php/archive/article>

Moss Adams LLP (2016). "Cash Flow Statements and Their Role in Investment Decisions." Moss Adams.

Mostafa M. Maksy (2022) "Is Free Cash Flow Helpful in Investment Decisions?" <https://articlegateway.com/index.php/JABE/article/> : Journal of Applied Business and Economics.